

3/2026,
may-
iyun
(№ 00083)

BUDJET TASHKILOTLARIDA MOLİYAVIY HISOBOTLAR TAHLILINI TAKOMILLASHTIRISH

Norqulova Qutlug'nigor Oloviddinovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti tayanch doktoranti

E-mail: abdurazoqovaqutlugnigoor@gmail.com

ORCID: 0009-0006-9201-2990

DOI: https://doi.org/10.55439/EIT/vol14_iss3/819

Annotatsiya

Ushbu maqolada budjet tashkilotlarida moliyaviy hisobotlar tahlilini takomillashtirishning nazariy va uslubiy asoslari tadqiq etiladi. Shuningdek, davlat moliyasini boshqarish tizimining samaradorligini oshirish, hisobotlarning shaffofligi va ishonchliligini ta'minlash, xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IPSAS)ga moslashtirish yo'nalishlari tahlil qilinadi hamda budjet tashkilotlarida mavjud hisobot tizimidagi muammolar, jumladan ma'lumotlarning to'liqligi va o'z vaqtida taqdim etilishidagi kamchiliklar aniqlanadi va ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqiladi. Bundan tashqari, maqolada moliyaviy hisobotlar tahlilining ahamiyati va shakllari ko'rib chiqiladi hamda moliyaviy hisobotlar tahlili budjet tashkilotlarida mablag'larning maqsadli sarflanishi, samaradorlikni oshirishi, moliyaviy nazoratni kuchaytirishi va boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonini takomillashtirishi amaliy jihatdan yoritib beriladi.

Kalit so'zlar: budjet hisobi, budjet hisobi standartlari, budjet tashkiloti buxgalteriya hisobi, moliyaviy hisobot, moliya yili, tahlil.

АНАЛИЗ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ В БЮДЖЕТНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ

Норкулова Кутлугнигор Оловиддиновна

Докторант Ташкентского государственного экономического университета

Аннотация

В данной статье исследуются теоретические и методологические основы совершенствования анализа финансовой отчетности в бюджетных организациях. Рассматриваются направления повышения эффективности системы управления государственными финансами, обеспечения прозрачности и достоверности отчетности, а также её адаптации к международным стандартам финансовой отчетности. В работе выявлены проблемы существующей системы отчетности в бюджетных организациях, в частности недостатки, связанные с полнотой и своевременностью предоставления данных, и разработаны научно обоснованные предложения по их устранению. Кроме того, в статье раскрывается значимость и формы анализа финансовой отчетности, а также на практических примерах освещается роль анализа в обеспечении целевого использования средств, повышении эффективности, усилении финансового контроля и совершенствовании процесса принятия управленческих решений.

Ключевые слова: бюджетный учет, стандарты бюджетного учета, бухгалтерский учет в бюджетных организациях, финансовая отчетность, финансовый год, анализ.

ANALYSIS OF FINANCIAL STATEMENTS IN BUDGET ORGANIZATIONS

Norqulova Qutlug'nigor Oloviddinovna

PhD student (Doctorant) at Tashkent State University of Economics

Abstract

This article explores the theoretical and methodological foundations for improving the analysis of financial statements in budget organizations. It examines ways to increase the efficiency of the public financial management system, ensure the transparency and reliability of reporting, and adapt it to International Public Sector Accounting Standards (IPSAS). The study identifies existing problems in the reporting system of budget organizations, particularly deficiencies related to the completeness and timeliness of data, and develops evidence-based proposals for their elimination. Furthermore, the article highlights the significance and various forms of financial statement analysis, providing practical insights into how such analysis ensures the targeted use of funds, enhances efficiency, strengthens financial control, and optimizes management decision-making processes.

Keywords: budget accounting, budget accounting standards, accounting in budget organizations, financial statements, fiscal year, analysis.

Kirish

Bugungi kunda O'zbekiston davlat sektorida budjeti mablag'laridan oqilona foydalanish davlat iqtisodiyotida katta ro'l o'ynaydi. "Davlat budjeti mablag'laridan maqsadli va samarali foydalanishni ta'minlash uchun davlat moliyaviy nazoratini yanada kuchaytirish, budjet mablag'larini taqsimlovchi vazirlik va idoralarda ichki audit tizimini takomillashtirish konsepsiyalari ishlab chiqilmoqda."^[1]Shuningdek, moliya tizimini rivojlantirish, axborotlarni raqamlashtirish hamda moliyaviy hisobotlarni takomillashtirishga katta ahamiyat qaratilmoqda. Davlat budjeti mablag'laridan samarali foydalanish maqsadida qonunchilikda shunday belgilab qo'yildi: "Birinchi darajali budjet mablag'larini taqsimlovchilarga O'zbekiston Respublikasining respublika budjetidan ajratiladigan budjet mablag'laridan faqat 2026 moliya yili davomida foydalaniladi va ular kelgusi moliya yiliga o'tkazilmaydi."^[2]

Hozirgi kunda budjet tashkilotlarida "UzASBO" DM hamda iqtisodiyot va moliya organlarida "O'RIMV" AT integratsiya qilingan bo'lib, barcha moliyaviy operatsiyalar elektron ko'rinishda amalga oshirilmoqda. Raqamlashtirilgan iqtisodiyot aniqlik, shaffoflik hamda samaradorlikni oshishiga olib kelmoqda. "Jahon banki tomonidan joriy etilgan Raqamli joriy etish indeksi (DAI) mamlakatlarda raqamli texnologiyalarning tarqalish ko'lamini belgilaydi (Jahon banki, 2016). DAI ko'rsatkichi yuqori bo'lgan davlatlar raqamli sohada ko'proq rivojlangan deb hisoblanadi. DAI va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlik empirik ravishda o'rganilgan va ular o'rtasida ijobiy korrelyatsiya borligi aniqlangan. Brinyolfsson va Makafi (2014) ta'kidlashicha, DAI darajasi yuqori bo'lgan iqtisodiyotlarda mahsuldorlik va innovatsiyalar yaxshilanadi, bu esa o'z navbatida iqtisodiy o'sishga olib keladi."¹

Budjet tashkilotlarida moliyaviy hisobotlarini tuzish, taqdim qilish tartibini O'zbekiston Respublikasining "Budjet Kodeksi", O'zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonuni hamda O'zbekiston Respublikasi budjet hisobining standarti (3-

sonli BHS) “Budjet hisoboti”ga muvofiq belgilanadi. Ushbu qonun hujjatlarida tasdiqlangan aniq shakl, uslub va qoidalar asosida moliyaviy hisobotlar tuziladi, tasdiqlanadi va taqdim etiladi. Budjet tashkilotlarida moliyaviy hisobotlar yillik va choralik davrlarda tuziladi. Yillik moliyaviy hisobotlar kelgusi hisobot yilining 1-yanvar holatiga, choraklik moliyaviy hisobotlar esa hisobot yilining 1-aprel, 1-iyul va 1-oktabr holatiga tuziladi.

Budjet tashkilotlarida tuziladigan moliyaviy hisobotlar davlatning moliyaviy boshqaruvi va budjet mablag'larining samarali ishlatilishining asosiy vositasidir. Ular shaffoflikni ta'minlaydi, davlat nazoratini kuchaytiradi, rejalashtirish va prognozlashda yordam beradi hamda resurslardan samarali foydalanishni ta'minlaydi. Moliyaviy hisobotlar orqali tashkilotlar o'z faoliyatini tahlil qilishi, kelgusi yil uchun samarali reja tuzishi va moliyaviy intizomni mustahkamlashi mumkin. Shu sababli, bu hisobotlarning to'g'ri va aniq tuzilishi, ular orqali amalga oshiriladigan nazorat va boshqaruvning samaradorligi davlat budjetining barqarorligi va shaffofligini ta'minlashda katta ahamiyatga ega.

Shuningdek, moliyaviy hisobotlar tahlili natijalaridan boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonida faol foydalanish zarur, ya'ni shunchaki e'tiborsizlik qilish istiqboldagi samaradorlikni pasaytiradi. Tahlil jarayoni orqali budjet tashkilotlari faoliyatining iqtisodiy samaradorligi ta'minlanadi hamda budjet mablag'laridan maqsadli foydalanish darajasi ortadi. Tahlil jarayonida budjet tashkilotlarida mablag'lardan maqsadli foydalanish nazorati olib boriladi, ya'ni budjet tashkilotlari xususiy tashkilotlardan farqli o'laroq foyda olishga emas ijtimoiy xizmatlar ko'rsatishga yo'naltirilgan bo'lib, moliyaviy hisobotlar tahlilida budjet mablag'larining tasdiqlangan xarajatlar smetasiga muvofiq va maqsadli sarflanayotganini baholash imkonini beradi. Bundan tashqari, tahlil jarayoni samaradorlik va natijadorlikni baholash imkonini beradi. Moliyaviy hisobotlardagi har bir sarflangan so'm qanchalik ijtimoiy naf keltirganini ko'rsatadi. Bu esa, xarajatlarni optimallashtirish va budjet mablag'larining maqsadsiz sarflanishini oldini olishga yordam beradi. Tahlil jarayonining yana bir foydali tomoni shundaki, u rahbariyat uchun kelgusi boshqaruv qarorlarini to'g'ri qabul qilish uchun asos vazifasini bajaradi. Yuqori turuvchi vazirlik va idoralar uchun budjet so'rovnomasini shakllantirishda o'gan davr hisobotlarining tahliliy xulosalari asosiy argument bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, moliyaviy hisobotlarni tahlil qilish moliyaviy intizom va shaffoflikni ham ta'minlaydi. Debitorlik va kreditorlik majburiyatlarning asossiz o'sib ketishini nazorat qilishda katta ro'l o'ynaydi.

Ushbu maqolada tadqiqot obyekti sifatida Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti olingan. Tadqiqot predmeti esa mazkur oliy ta'lim tashkilotida olib borilayotgan buxgalteriya hisobi, moliyaviy hisobotlar va ularning tahlili jarayonlaridir.

Mazkur mavzu yuzasidan olib borilayotgan tadqiqot maqsadi budjet tashkilotlarida tuziladigan moliyaviy hisobotlar tahlilini takomillashtirish yo'llarini tadqiq etish hisoblanadi.

Tadqiqot vazifalari esa quyidagilardan iborat:

- Budjet tashkilotlarida tuziladigan moliyaviy hisobotlar tushunchasi va mohiyatini yoritish;
- Moliyaviy hisobotlar tahlilining xorijiy va mahalliy uslubiy asoslarini yoritish;
- Xalqaro standartlar (IPSAS)ga oid talablar bilan tanishish;
- Budjet tashkilotlarining amaldagi moliyaviy hisobotlari tarkibi va sifatini tahlil qilish;
- Mablag'lardan foydalanish samaradorligini baholashdagi kamchiliklarni aniqlash;
- Budjet mablag'larining maqsadli va natijali sarflanishini baholovchi yangi ko'rsatkichlar tizimini taklif etish;

- Tahlil natijalari asosida boshqaruv qarorlarini qabul qilish mexanizmini takomillashtirish.

Tadqiqot metodologiyasi

Hasanaj. P va Kuqi. B o'z ilmiy ishlarida moliyaviy hisobotlarni tahlil qilish bo'yicha o'z fikrlarini bildirganlar: “Moliyaviy hisobotlarni tahlil qilish - bu balansning muayyan qismlarining holatini taqqoslash, baholash usuli bo'lib, uning asosida muhim qarorlar qabul qilinadi. Shunday qilib, moliyaviy tahlil - bu korxonaning o'tmishi, buguni va kelajagi uchun balanslarni tahlil qilishdir. Tahlil orqali budget mablag'larining qanchalik oqilona va tejamkor sarflanganligi aniqlanadi”². Olimlarning bu fikri ham budget tashkilotlarida moliyaviy hisobotlarni yanada aniqroq tuzilishiga sabab bo'ladi, chunki tahlil jarayoni har doim ma'lum davr ichidagi buxgalteriya hisobining to'g'ri yoki noto'g'ri olib borilganligini aks ettirib beradi. So'nggi besh yillik moliyaviy hisobotlarni tahlil qilish jarayonida tashkilotning mablag'larining harakati to'liq ochib beriladi.

Rossiyalik olimlar V.V.Kupina hamda M.V.Manichkina o'zlarining tadqiqotlarida moliyaviy hisobotlar to'g'risida shunday fikr bildirishgan: “Moliyaviy hisobotlarni takomillashtirish, shuningdek, moliyaviy axborotning to'g'riligini ta'minlash va bu axborotning ishonchliligi uchun zarur bo'lgan barcha talablarni bajarishni o'z ichiga oladi. Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlarga muvofiqligi davlat sektori uchun nafaqat axborotning sifatini oshirishga, balki davlat tashkilotlari uchun global miqyosda solishtirish imkonini yaratishga ham xizmat qiladi”³. Bu fikrlar hozirgi kunda O'zbekiston davlat sektorida ham moliyaviy hisobotlarni shakllantirishda xorij tajribasidan foydalanishga katta e'tibor qaratilayotgan bir paytda juda muhim ahamiyatga ega. Jumladan, budget hisobi standartlari IPSAS standartlariga moslashtirilgan bo'lib, moliyaviy hisobotlardagi axborotlar to'liqligini, sifatini yuqori bo'lishini ta'minlab beradi.

D.Abdujalilova o'z ilmiy ishida moliyaviy hisobotlardagi axborotlar haqida shunday fikr yuritgan: “Ma'lumotlarning shaffofligi va aniqligi xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga muvofiqlikni ta'minlashda asosiy talablardan biridir. Davlat sektori tashkilotlarida shaffoflik darajasining pastligi, ba'zan ma'lumotlarning yetishmasligi yoki to'liq e'lon qilinmasligi muammolarni keltirib chiqaradi. Bu esa moliyaviy hisobotlar sifatiga va ularning ishonchliligiga salbiy ta'sir qiladi”⁴. Bu fikr katta ahamiyatga ega bo'lib, moliyaviy hisobotlarning sifati haqiqatdan ham undagi ma'lumotlarning shaffofligi va aniqligiga bog'liqdir. Buxgalteriya hisobining to'g'ri yuritilishi, har bir amalga oshirilgan moliyaviy operatsiyalar vaqtida qayd etilishi ma'lum davr so'nggida tuziluvchi moliyaviy hisobotlarning ma'lumotlari to'liq, aniq va shaffof bo'lishini ta'minlaydi. Bu esa moliyaviy hisobotlarni sifat darajasiga ta'sir etadi hamda ulardan yetarli axborot olish imkonini beradi. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlarida (IPSAS), ayniqsa, shu jihatlarga katta e'tibor berib o'tilgan.

IPSAS (Conceptual Framework) Konseptual Asosida moliyaviy hisobotlar tahlili jarayonini o'tkazish uchun zarur bo'lgan sifat tavsiflari ko'rsatib o'tilgan. Unga ko'ra, tahlil

¹ Azamat, O., Sherzod, S., Dilshod, S., Gulyar, K., Gulnur, A., Zarifa, K., & Sarvar, T. (2023). The Role of Digital Technology in the Future of Insurance and Economic Development. *Journal of Law and Sustainable Development*, 11(5), e1081-e1081.

² Hasanaj, P., & Kuqi, B. Analysis of financial statements: The importance of financial indicators in enterprise // *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*. -2019.-Vol.5, №2, 1-15 pages.

³ Купина В.В., Маничкина М.В. Вопросы анализа финансового состояния организаций, входящих в Евразийский экономический союз // *Вестник Сургутского государственного университета*. – 2023. – Т. 11. – № 3. – С. 44–52.

jarayoni o'tkazilishi uchun moliyaviy hisobotlarda taqqoslanuvchanlik (comparability) va tushunarliklik (understandability) sifat tavsiflari bo'lishi shart. Taqqoslanuvchanlik sifatining bo'lishiga sabab, tahlilchi moliyaviy hisobotlarni turli yillardagi ko'rsatkichlarini taqqoslay olishi yoki boshqa tashkilot bilan solishtirish uchun ma'lumotlar bir xil metodda bo'lishini talab qiladi. Tushunarliklik sifati esa, ma'lumotlar shunday tushunarli taqdim etilishi kerakki, tahlilchi ulardan foydalanib iqtisodiy qarorlar qabul qila olishi kerak degan fikrni olg'a suradi.

Mazkur tadqiqotda gorizontaal tahlil asosida moliyaviy hisobotlarni tahlil qilib o'tamiz. Gorizontaal tahlilda 2021-2025 yillar oralig'idagi o'zgarishlarni so'mda qiyosiy tahlil qilamiz hamda nisbiy (foiz) miqdorlarda taqqoslaymiz.

Moliyaviy hisobotlarni tahlil qilishda 5 yillik ma'lumotlardan foydalanish ma'lumotlarni o'zaro taqqoslashga va ko'proq ma'lumotga ega bo'lishga yordam beradi. Quyidagi tahlilda 5 yillik ma'lumotlardan foydalanamiz.

Tadqiqot tahlili

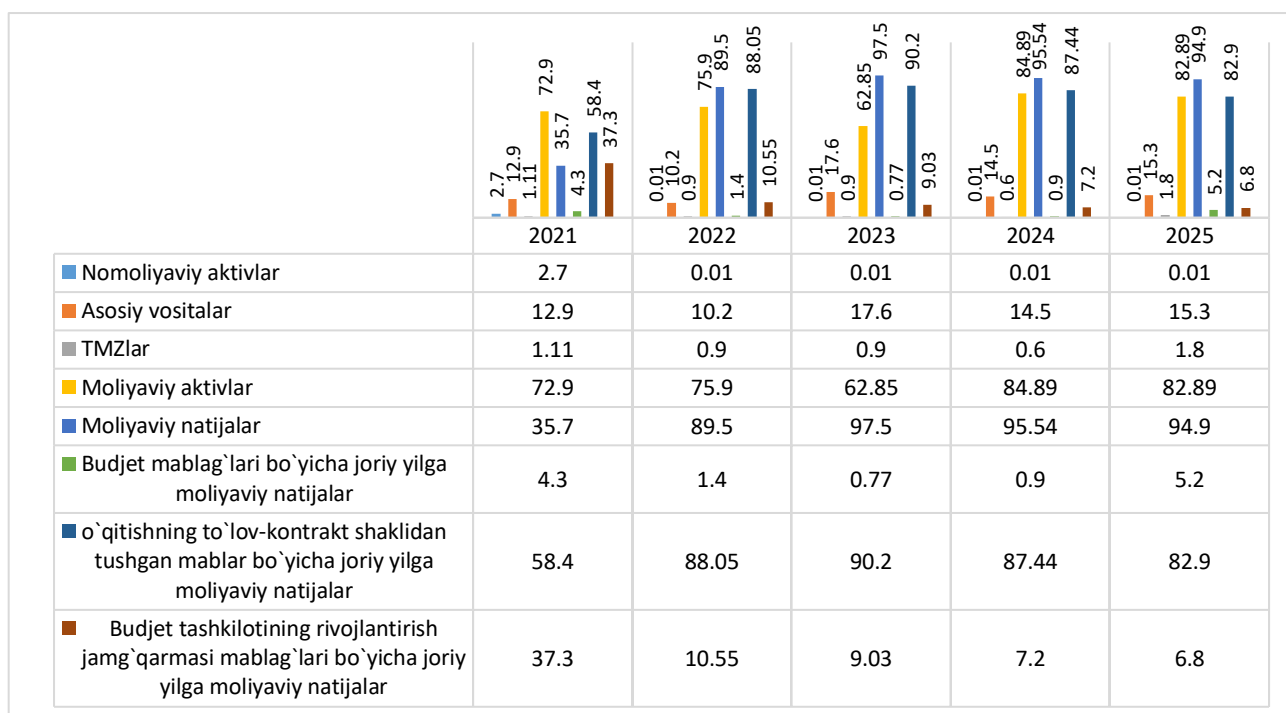
Budjet tashkilotlarida moliyaviy hisobotlar tahlili istiqbolda katta samaradorlik olib kelishi haqida yuqorida fikr yuritildi. Quyida esa moliyaviy hisobotlar tahlili orqali budjet tashkilotlarining moliyaviy holati haqida ma'lumot olish mumkinligi amaliy jihatdan yoritib beriladi. Mazkur jarayon Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universitetining so'nggi 5 yillik moliyaviy hisobotlaridan foydalangan holda ko'rib chiqiladi.

1-jadval

Balans ma'lumotlari tahlili (ming so'mda)⁵

	Ko'rsatkichlar	2021-yil	2022-yil	2023-yil	2024-yil	2025-yil
		Summa	summa	Summa	summa	summa
Aktivlar						
1	Nomoliyaviy aktivlar	9 821 394,0	56 212,0	56 212,0	56211 990,01	56211 990,01
2	Asosiy vositalar	46 539 996,0	54 264 821,4	91 862 457,7	88709485 577,87	95401977 757,84
3	TMZlar	4 007 223,9	4 721 181,2	4 512 781,9	3706198 320,17	11321325 408,00
4	Moliyaviy aktivlar	261 656 523,50	401 117 610,3	328 239 002,3	517 670 045 497,5	5150574459 97,6
5	Debitorlar	36 557 627,7	68 196 460,8	97 581 561,5	215520582 623,54	441267335 749,55
6	AKTIV JAMI	358 582 765,1	528 356 285,7	522 252 015,4	610141941 385,55	621836961 153,45
Passivlar						
1	Kreditorlar	230 402 566,9	55 701 801,1	13 014 436,7	23 441 427 617,69	30 622 898 575,20
2	Moliyaviy natijalar	128180198,2	472 654 484,6	509 237 578,7	586 700 513 767,86	591 214 062 578,25
3	Budjet mablag'lari bo'yicha joriy yilga moliyaviy natijalar	5 483 057,1	6 619 868,1	3 928 692,4	5 766 651 716,08	32 364 776 701,17

	Ko'rsatkichlar	2021-yil	2022-yil	2023-yil	2024-yil	2025-yil
		Summa	summa	Summa	summa	summa
4	O'qitishning to'lov kontrakt shaklidan tushgan budjetdan tashqari mablag'lar bo'yicha joriy yilga moliyaviy natijalar	74 882 246,3	416 192 787,9	459 741 891,2	533 565 752 445,57	516 066 396 055,59
5	Budjet tashkilotining rivojlantirish jamg'armasi mablag'lari bo'yicha joriy yilga moliyaviy natijalar	47 814 894,9	49 841 912,5	45 567 079,0	44 387 582 388,04	42 782 889 821,49
7	PASSIV JAMI	358 582 765,1	528 356 285,7	522 252 015,4	610 141 941 385,55	621 836 961 153,45

1-rasm. Aktivlar va passivlar foizlarda ko'rinishi⁶

Yuqoridagi jadval va diagrammalar ma'lumotlarini tahlil qilsak, asosiy vositalar summalari sezilarli darajada o'sgan. Ushbu oliy ta'lim tashkilotining yaqin 3 yil ichiga yangi lokatsiyada tashkil etilishi va quvvatining kengaytirilishi munosabati bilan yangi asosiy vositalar sotib olinganli hamda yangi binolar hisobga kiritilganligini bildiradi. Tovar-moddiy zaxiralari summalari ham 5 yil davomida o'sib borgan. So'nggi 2 yil ichida esa sezilarli darajada ko'paygan. 2024-2025 yillarda moliyaviy aktivlar 80% dan yuqorini tashkil etishi mazkur oliy ta'lim tashkilotining likvidlikligi oshganini ko'rsatadi. Ammo debitor qarzdorlik ham yuqori raqamlarda aks etganini ko'rishimiz mumkin, chunki o'z vaqtida undirilmagan to'lov-kontrakt summalari, kiritim va chiqim qilinmay qolgan asosiy vositalar va muddati

o'tgan shartnoma summolari mavjud hamda debitor qarzlarning katta qismi yangi bino qurish uchun hamda talabalar turar-joyi qurish uchun ajratilgan mablag'lar hisoblanadi. Yangi lokatsiyada tashkil topayotgan universitet binolari ham qurib bitirilmagan shuning uchun 310 milliard mablag' debitor qarzdorlikda turibdi. Ammo, talabalar turar joyi uchun ajratilgan subsidiyalar topshirish-qabul qilish dalolatnomasi asosida allaqachon debitor qarzdorlikdan chiqarib yuborilishi kerak edi. Shuningdek, debitor qarzdorlikning 649 million so'mi kommunal xizmatlar hisobida turibdi. Gaz, sovuq suv, issiq suv uchun shartnomaga asosan oylik to'lovlarni yil boshida bir martalik to'lov sifatida limitdan oshiq darajada mablag' to'lab yuborilgan, ya'ni noto'g'ri buxgalteriya hisob-kitob ishlari olib borilgan. Yil boshida faqatgina elektr tarmog'i uchun yillik to'lov qilish mumkin.

Balansning passiv qismini tahlil qilsak, kreditor majburiyatlar 5 yil ichida ko'paygan, ayniqsa, 2025 yilda ushbu qarzdorlik katta miqdorda aks etgan. Budjet tashkiloti uchun kreditorlik qarzining bunday o'sishi xizmat ko'rsatuvchi, yetkazib beruvchilar oldidagi majburiyatlarning ortganini anglatadi. Bu o'z vaqtida moliyalashtirilmaganlik yoki xaridlar hajmining kengayishi bilan bog'liq. Kreditor qarzdorlik katta qismi oldingi yillardan beri yopilmay kelinayotgan qarzdorliklar hisoblanadi, ya'ni oldingi yillarda tuzilgan shartnomalar bo'yicha qarzdorliklar mavjud va ushbu qarzdorliklar hali qoplanmagan. Bundan tashqari gazetaga obuna bo'yicha ham katta qarzdorlik ham kreditor qarzdorlikda ham kreditor qarzdorlikda aks etib qolgan. Bunga sabab noto'g'ri buxgalteriya o'tkazmasi berilganligida, ya'ni noto'g'ri subschotlardan foydalanilgan.

Budjetdan tashqari mablag'lar (kontrakt tushumlari) bo'yicha moliyaviy natija 74,8 mln dan 516,0 mlrd birlikkacha oshgan. Ushbu oliy ta'lim tashkilotiga 2020-yilda moliyaviy mustaqillik berilgan bo'lib, 5 yil davbomida o'z faoliyatini moliyalashtirishda davlat budjetiga bo'lgan qaramligini yanada kamaytirib, o'zini-o'zi moliyalashtirish darajasini keskin oshirgan. Budjetdan tashqari mablag'larning asosiy qismi aynan o'qishning to'lov-kontrakt summolari hisobidan shakllanmoqda.

Budjet mablag'lari bo'yicha joriy yil natijalari ham o'sish tendensiyasiga ega. Buning sababi, magistraturada o'qiyotgan xotin-qizlar uchun davlat tomonidan ajratilayotgan mablag'larning ko'payganligidir.

Tahlil orqali topilgan kamchiliklar buxgalteriyaga taqdim etilishi hamda bosh hisobchini bundan xabardor etilishi keyingi yillarda ushbu universitetning debitor qarzdorligining kamayishiga olib keladi. Asosan bunday tahlilni budjet tashkilotlarida ichki auditorlar va bosh hisobchilar olib borishadi. Ichki auditor hamda bosh hisobchining yetarli darajada bilimga va tajribaga ega bo'lishi moliyaviy tahlilning to'g'ri o'tkazilishini ta'minlaydi.

Tadqiqot natijalari

Budjet tashkilotlarida moliyaviy hisobotlar tahlili budjet tashkilotining moliyaviy operatsiyalari haqida foydalanuvchilar uchun ma'lumot bera oladi. Budjet tashkilotlarida ham moliyaviy hisobotlar tahlilining zarurati ham aynan shu bo'lib, hisobot davri davomida budjet mablag'larining hamda budjetdan tashqari mablag'larning harakati yaqqol aks etadi. Bu esa o'z navbatida, rahbariyat va foydalanuvchilar uchun budjet tashkilotining moliyaviy holatidan axborot beradi. Moliyaviy holatning ijobiy yoki salbiy natijalari asosida istiqboldagi boshqaruv qarorlari qabul qilinadi.

Moliyaviy hisobotlar tahlili baholash usuli bo'lib, tashkilotning moliyaviy holatining o'tmishi, buguni va istiqboli uchun balansni tahlil qilishdir. Tahlil orqali budjet tashkilotining

moliyaviy holati haqida ma'lumot olish, kelajakdagi boshqaruv qarorlarini qabul qilish, moliyaviy operatsiyalarda yo'l qo'yilgan xatò va kamchiliklarni topish mumkin. Shuningdek, tahlil jarayoni samaradorlik va natijadorlikni baholash imkonini beradi hamda xarajatlarni optimallashtirish va budget mablag'larining maqsadsiz sarflanishini oldini olishga yordam beradi.

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universitetining 5 yillik moliyaviy hisobotlarini tahlil qilib, ushbu universitetning asosiy vositalari, TMZlari va nomoddiy aktivlari haqida ma'lumotga ega bo'ldik. Debitor majburiyatlariga kelsak, vaqtida buxgalteriya operatsiyalari o'tkazilishi, kamchilik va xatolar to'g'irlanishi kerakligini ko'rib o'tdik.

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universitetining moliyaviy hisobotlaridagi ma'lumotlar IPSAS (Conceptual Framework) Konseptual Asosida belgilab qo'yilgan sifat ko'rsatkichlarini to'liq qamrab olgan, chunki jadval ma'lumotlarida taqqoslanuvchanlik va tushunarliklik sifatleri mavjud. 5 yillik ma'lumot raqamlari aniq va ularni qiyinchiliksiz taqqoslash imkoni mavjud. Demak, O'zbekiston davlat sektorida tuzilgan moliyaviy hisobotlar IPSAS standartlari talablarini bajarimoqda.

Shuningdek, ayni vaqtda ushbu oliy ta'lim tashkilotida debitorlik va kreditorlik majburiyatlari bo'yicha moliyaviy nazoratni kuchaytirish talab etiladi. Chunki, aynan kreditor va debitor qarzdorlik yillar mobaynida qisqarmasdan o'sib bormoqda. 2024-2025 yillarda esa bu bu qarzdorliklar summalari juda yuqori ko'rsatkichlarga ega.

Xulosa

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, moliyaviy hisobotlarni tahlil qilish har bir budget tashkiloti uchun zarur hisoblanadi. Ushbu oliy ta'lim tashkilotining Balans moliyaviy hisobotini tahlil qilib quyidagi xulosa va takliflar ishlab chiqildi:

1. Mazkur oliy ta'lim tashkilotining asosiy vosita va TMZlari qaytadan inventarizatsiya qilinishi hamda o'z vaqtida kirim va chiqim qilinishi zarur. Ortiqcha yoki kam aniqlangan asosiy vosita va TMZlar ro'yxati tuzilishi va kamchiliklar sababi aniqlanishi kerak.

2. Muddati o'tgan debitor majburiyatlar bo'yicha amaliy ishlar olib borilishi zarur. Bunda talabalardan kontrakt summalari undirilishi, ombordagi TMZlar va asosiy vositalar "UzASBO 2" axborot tizimiga kirim qilinishi shart.

3. Kommunal xizmatlar bo'yicha shartnomalar qayta ko'rib chiqilishi, yillik va oyma oy to'lanishi lozim bo'lgan shartnomalarning farqini ajratib olinishi zarur hamda bu haqida hisobchilarga tushuntirishlar olib borish kerak. Oldingi yillarda ham ko'p miqdorda to'lab yuborilgan mablag'lar qayta hisob kitob qilinishi debitor qarzdorlikning hajmini kamaytiradi.

4. Talabalar turarjoyi uchun ajratilgan subsidiyalar debitor qarzdorlikda ko'rinmasligi uchun topshirish-qabul qilish dalolatnomasi tuzilishi hamda imzolaniib, "UzASBO 2" dasturiga kirim qilinishi kerak.

5. Kreditor qarzdorlik shartnomalar bo'yicha o'z vaqtida to'lanishi hamda muddati o'tgan kreditor qarzlar qoplanishi zarur.

6. Kreditor qarzdorlikning katta qismi notog'ri buxgalteriya o'tkazmalari berilganida. Hisobchilar to'g'ri subschotlardan foydalanib, obuna summalariga qaytadan buxgalteriya o'tkazmalari berishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 25.12.2025 yildagi O'RQ-1105-son

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 10.07.2024 yildagi PF-100-son

3. Hasanaj, P., & Kuqi, B. Analysis of financial statements: The importance of financial indicators in enterprise // Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies. -2019.-Vol.5, №2, 1-15 pages.

4. Купина В.В., Маничкина М.В. Вопросы анализа финансового состояния организаций, входящих в Евразийский экономический союз // Вестник Сургутского государственного университета. – 2023. – Т. 11. – № 3. – С. 44–52.

5. Abdujalilova D. O‘zbekiston davlat sektorida moliyaviy hisobotlarni tuzib taqdim etish tartibini takomillashtirish// Scientific journal of International finance and accounting.2024.№6 son.15-22 betlar.

6. Azamat, O., Sherzod, S., Dilshod, S., Gulyar, K., Gulnur, A., Zarifa, K., & Sarvar, T. (2023). The Role of Digital Technology in the Future of Insurance and Economic Development. Journal of Law and Sustainable Development, 11(5), e1081-e1081.